

GRAVBØYGEN VÅKNER

av Sigbjørn Mostue
på 8. trinn • Ine Opdøl Kopreitan

Presentasjon

I *Gravbøymen våkner*, som er skrevet av Sigbjørn Mostue, blir vi kjent med Espen. Boka følger et vanlig mønster fra fantasysjangeren, idet handlingen veksler mellom en kjent hverdagsvirkelighet og en bakenforliggende eventyrverden. I sommerferien drar den tretten år gamle hovedpersonen fra byen til besteforeldrene på landet. Ettersom han kommer nærmere naturen, kommer han også nærmere det overnaturlige. Med nøkkelen *Edelåpne* får Espen muligheten til å reise fram og tilbake mellom to virkelighetsplaner. I den ene verden er han en litt engstelig gutt på tretten år uten alt for mange venner, en ganske alminnelig ungdomsskolegutt som helst tilbringer fritiden med å spille data. I den andre verden er han den utvalgte. Det er han som skal redde gamleskogen fra onkelens hogstplaner. Det er han som må kjempe mot skrømt, svartalver, troll og den fæle Gravbøymen, hvis makt blir større jo mindre urskog som står igjen. Heldigvis for Espen får han en hjelper med seg i kampen når også Eva fra skolen kommer oppover fra byen til skogene.

Gravbøymen våkner mottok Arks barnebokpris i 2005, stemt fram av en jury bestående av 11.000 skolebarn. Boka er den første i den planlagte trilogien *Alvetegnet*. Oppfølgeren *Nissekamp*, hvor handlingen er flyttet til byen, utkom i 2006. Det er en forholdsvis enkel og lettlest bok som egner seg godt til undervisningssammenheng på grunn av de mange referansene til eventyr, filmer og bøker som elevene allerede har et forhold til. Blant annet får vi kjennskap til Asbjørnsens og Moes "egentlige" prosjekt, og "På låven sitter nissen" får en helt ny betydning.

Eventyr i undervisningen

Da vi begynte arbeidet med *Gravbøymen våkner* på 8. trinn høsten 2006, hadde vi på forhånd gjort elevene kjent med eventyr og myter i mange forskjellige varianter. Vi hadde lest en rekke eventyr fra Asbjørnsen og Moe, vi hadde studert eventyrtrekk i "Nattergalen" av H.C. Andersen, og vi hadde sett etter sjangertrekk og parodier i animasjonsfilmen *Shrek*. Fantasybøker og -filmer, som *Harry Potter* og *Ringenes Herre*, var også viktige for vår diskusjon av eventyrsjangeren. Nettopp idet elevene begynte på en ny skole og ble introdusert for mappearbeidets mysterier, så vi det som hensiktsmessig at de kunne begynne lesearbeidet med en teksttype som alle hadde personlig kjennskap til fra før.

Mappeskrivningen var lagt opp på en slik måte at elevene fikk mange ulike oppgaver å velge mellom. Dels ble det gitt rene skriveoppgaver. Man kunne for eksempel gjenfortelle et eventyr, analysere heltefiguren Espen Askeladd, reflektere over det eventyrlige, skrive faktaoppgaver om forfatteren eller prøve seg på å skrive egne eventyr. Noen av de mest populære mappoppgavene gikk imidlertid ut over et rent skriftbasert tekstbegrep. Det ble veldig populært å lage kart over eventyrland som elevene selv hadde funnet opp. Med topografien på plass fikk elevene også et utgangspunkt for å skrive tekster om hva slags land dette var, hvem som bodde der og hva som kunne skje på en reise fra et sted til et annet. Lister og tankekart, tegninger, collager og tegneserier var noen av de andre uttrykksformene som elevene kunne prøve seg på.

Elevene skulle velge ut minst fire egenproduserte tekster som de selv var fornøyde med. Disse ble lagt inn i ei presentasjonsmappe og gitt til læreren. Mappa skulle ha en framside som uttrykte noe om emnet de hadde jobbet med, og den skulle ha en oversiktlig layout med innholdsfortegnelse og kildeangivelse. Sist, men ikke minst, ble det satt av plass til en karakterlogg hvor elevene fikk reflektere over arbeid og skriveprosess.

Leseprosess som skriveprosess

Vi startet lesinga av *Gravbøymen* med at vi så på bokomslaget (jf. førlesing.) Ut av skogen stiger det en rekke mystiske vesen. Mellom de naturlige elementene som skogen, tjernet, edderkoppspinnnet og den lynende himmelen,

mente elevene også å dra kjensel på noen alver, et gjenferd, en nisse, en nøkk og andre mystiske eksistenser. Dobbeltheten mellom det virkelige og det uvirkelige, som elevene også kjente til fra andre tekster, var tydeligvis en viktig ingrediens også i denne romanen.

Lesningen begynte med en motivasjonsfase hvor læreren leste høyt for hele klassen. Deretter gikk vi over til et differensiert opplegg hvor elevene selv fikk velge om de ville lytte til lydbok eller lese videre i en av bøkene fra klassesettet. Etter første time hadde alle kommet til passasjen hvor Espen finner *Edelåpne*, nøkkelen til eventyrverdenen. Elevene fikk i oppgave selv å skrive om hva som nå skjedde. *Hvordan så den nye verdenen ut? Hva skjedde med Espen i fortsettelsen? Hvordan taklet han de utfordringene han møtte?* Med elevenes ballast fra lesningen av andre eventyr, både nye og eldre sådanne, fikk vi mange gode og fantasifulle tekster i retur.

Etter hvert som vi kom lenger med tekstlesningen, fikk elevene også nye skrive- og arbeidsoppgaver. Det var populært å lage bokillustrasjoner. Disse ble også til støtte i lesningen i og med at de hjalp elevene til å velge ut viktige episoder og huske dem til senere. Gjenfortellingsoppgavene hadde omtrent samme funksjon. Etter hvert fikk vi også inn mer analytiske og sammenlignende oppgaver. Elevene skrev om likheter og forskjeller mellom romanens Espen og eventyrenes Espen, de pekte ut motiviske og tematiske lån fra andre eventyr, diskuterte denne fantasyromanen i forhold til andre bøker de hadde lest og skrev utkast til bokanmeldelser og kritikk. Underveis i denne arbeidsprosessen hadde lærerne veiledning med hver enkelt elev. Vi gjennomgikk hva som hadde blitt gjort og hvordan det videre arbeidet burde fortsette. En viktig del av mappearbeidet var karakterloggen som elevene skulle skrive i underveis og etter endt arbeid. Her drøftet de hva de hadde lært, hva som hadde vært bra, og hva som kunne ha vært gjort annerledes. Gjennom dette spekteret av tekster klarte elevene å fram mye interessant både om *Gravbøygen* spesielt og om sjangeren mer generelt.

Elevvurderinger

Den tvetydige heltefiguren tiltrakk seg interessen til mange av elevene. De kom inn på hvordan Espen gikk fra å være feig til å bli besluttsom og sterk. Motsetningen mellom datanerden og

eventyrhelten gikk igjen i mange av kommentarene, men som påpekt av blant annet Andrea, kunne man også se det slik at Espen var spesielt egnet til å utføre oppdraget han fikk nettopp fordi han var så god i data. Historien henter nemlig ikke bare inspirasjon fra gamle legender og sagn, men også fra helt nye medier:

Historien er som et dataspill, fordi han kommer inn i en verden der det gjelder å kunne tenke samme taktikk som man gjør i vanlige dataspill, for eksempel når han slåss mot sknømtene. Da måtte han være i bevegelse hele tiden, så de ikke kunne få tak i ham.

Andre var mer opptatt av hvilken moral som fulgte av denne heltehistorien. Martin M likte at Espen lærte seg å ta ansvar. Tidlig i boka unngår Espen å gripe inn når Eva plages av medelever. "Espen er en som unngår ansvar og hjelper ingen utenom seg selv", skriver Martin M. Mot slutten leser vi imidlertid om en helt som tar opp kampen med selve Gravbøygen, og som gir Evas plageånder en velfortjent straff:

Han lærer å hjelpe andre uten at han "må". I slutten av boka blir han stilt overfor det mest forferdelige, seg selv, men han overviner frykten, og bekjemper sin fiende. Han blir et bedre menneske, og tar med seg erfaringene fra den andre verden til sin egen verden og overviner mobberne. Han blir rett og slett en mye bedre person.

Kjønnsrollemønsteret kan virke noe stereotypert i en slik gjenfortelling, men som Andrea observerer, er Eva den første til å vise initiativ og handlekraft i denne romanen: "Jeg syns det er fint at jenta er den tøffeste og ikke gutten for en gangs skyld." Både i denne og tilsvarende kommentarer kommer det fram at elevene har fått en høyt utviklet sjangerbevissthet gjennom arbeidet med et stort antall eventyr og fantasytekster. De gjenkjenner typiske detaljer, og kan også vise hvordan Mostue av og til beveger seg ut over konvensjonene. Av kommentaren til Linn framgår det at det kan være "lurt av forfatteren å ha med litt fra andre eventyr og blande det med sin egen historie, fordi da har han noe å jobbe ut i fra." Et godt eksempel på dette gir Alva. Hun har ingen problemer med å gjenkjenne parallellene til Askeladden-eventyret og Harry Potter, og går også videre til å påpeke eventyrtrekkene i en mindre opplagt fiksjonsammenheng som *The Matrix*:

Espen er egentlig en helt vanlig gutt. Men likevel er han utvalgt til å redde alvene og skogen i boka. (...) Han likner egentlig litt på Harry Potter. Både Espen og Harry er fra bunnen av helt vanlige gutter som kommer fra vanlige familier (tror de ja). Og så blir de overrasket når de får beskjed at de er "the one" som i Matrix... Ha ha! Likner jo faktisk litt på Matrix også Kom jeg på nå!! Espen Askeladd, de heten jo egentlig det samme, og begge er ganske late og kjedelige og så skal de plutselig forandre verden. Samme med Matrix og, vanlig gutt/nerd som plutselig skal redde verden.

De fleste elevene gav uttrykk for at de hadde satt pris på denne boka. Jørn var ikke alene om å synes at boka er fin å lese: "Den har sånn passe stor tekst, den har godt innhold og fantasi. Jeg har opplevd mye i denne boken, kanskje mer enn det jeg opplever i andre bøker." Andre var mer reserverte: "Jeg liker ikke boka fordi jeg rett og slett ikke liker sjangeren fantasy. Det er så uvirkelig det som skjer," konkluderte Anne. Spesielt blant dem som hadde lest en god del bøker fra før av, og som hadde begynt å prøve seg på litt mer voksne sjangrer, kom det til uttrykk en del motforestillinger. Filip kan stå som en representant for denne gruppen:

Det er også en del ting i boka som er skrevet på en ganske amatørmessig måte, i hvert fall fra mitt ståsted, men tatt i betraktning at jeg er vant til å lese bøker av Dan Brown og den type forfattere, kan det være at det blir litt annerledes når denne boka er rettet mot barn og ungdom.

Filip mente riktignok at "historien er både god og spennende", men han reagerte tydeligvis på det noe formelaktige ved Mostues komposisjon og skrivemåte: "Alt i alt syns jeg det er ei spennende bok, med mye variasjon, så den blir aldri kjedelig, men den var til tider skrevet ganske amatørmessig." Arbeidet med andre tekster innenfor eventyr- og fantasysjangeren kan kanskje gi elevene et sammenligningsgrunnlag og hjelpe dem til å formulere kritikk av denne typen.

Ellers uttrykker elevene både interesse for og kunnskap om litteratur som går langt utover det feltet vi vanligvis forstår som barne- og ungdomstekster. Ikke minst var mange av dem interesserte i parallellene mellom Mostues

Gravbøygen og Bøygen i Ibsens Peer Gynt. I kommentarene til Odd resulterer kjennskapet til Ibsen i at han kan trekke opp noen helt overordnede linjer mellom personskildring, handlingsskjema og moral hos Mostue:

Espen utvikler seg mye i løpet av boka. I starten er han redd, svak og uten venner. Han må etter hvert forandre seg og han blir sterkere, modigere og han får noen venner, han må tørre å stå framfor problemene sine og ikke alltid ta enkleste utvei. I slutten av boka er Espen modig, selvsikker og han løper ikke lenger fra problemene sine. Når Eva i starten av boka blir mobbet står han bare å ser på uten å gjøre noe, men i slutten av boka gjør han noe med problemene. Han viker ikke unna. I Ibsens Peer Gynt møter Peer Bøygen som ber han gå utenom alle problemer, slik Espen gjør i starten. (Odd)

Ibsen-året var i gang for fullt da vi gjennomgikk *Gravbøygen våkner*. Peer Gynt hadde nettopp blitt vist på fjernsyn, og for en elev som Linn fremstod dette som en like naturlig og stilig referanseramme som både *Matrix* og *Harry Potter*. For min egen del var det kanskje den viktigste lærdommen fra arbeidet med romanen at elevene setter pris på å arbeide med tekster hvor de kan trekke inn barndommens eventyr og ungdommens populærkultur, men også at de ønsker å lære mer om tekster som de ennå ikke har lest, tekstene som virkelig er stor litteratur:

Da jeg leste *Gravbøygen*, lærte jeg meg å tenke litt annerledes på eventyrene jeg har lest; om jeg ser noen eventyrtrekk, om eventyrene har en dypere mening osv. Jeg så også litt av Peer Gynt på tv'n en dag og da kjente jeg igjen BØYGEN og "Gå utenom". Det var veldig stilig.

OPPGAVER TIL GRABØYGEN VÅKNER

Oppg.

① Espen oppfører seg litt tøft i møte med de andre gutta. Han er litt redd, men vil gjerne være litt bråkete og tøft. Han vet han fort kan bli barna opp, for han er ikke like sterke som de andre gutta i hans klasse. Han sier ikke det han selv mener, men hva de "tøffe" gutta vil her.

Han tenker inni seg at han må, og burde, hjelpe Eva når hun blir mobbet og banka, men han er ikke tøft nok. Det står jo mange sterke gutter sammen, og da er det ikke særlig lurt å gå bort til dem, å be dem gjøre noe helt annet enn de gjør og har lyst til. Det er dumt, men han er jo alene, og hadde han gått bort til dem og best dem stoppe så hadde jo det vært å be om bank. Men han kunne jo sagt til læreren, men som det står i boka vil jo ikke han gjøre noe med det. -H

SKILDNING AV ESPEN

På starten av boka, på skolen.

- Følg
- Redd
- Tøft
- Emsom
- Dataspilnerd

Senere, da han hadde vært på gården en stund:

- Ganske tøft
- Opplever mye sprøtt
- Kjemper
- Hemmelighetstull

Espen utviklet seg ganske mye. Fra å være datanerd, redd for gutta og å være følg, ikke si sine egne meninger, til å oppleve mye snodig og overnaturlig, tørre å si sitt, og kjempe mot, være tøft. -H-

